

Zsille Gábor verseit hamarabb ismertem, mint – néhány felületes találkozástól eltekintve – őt magát. Vonzott a személye, mert az ellentétek vonzzák egymást. Krakkói kalandja miatt elsősorban a tékozló fiút irigyeltem benne, aki többet lát és él meg, mint a szabálykövető háziak, akik gyáván otthon maradtak. Persze minden felületes ítélet előítélet. Rendhagyó lényéhez egy székelyföldi irodalmi túra alkalmával jutottam némileg közelebb, amely havas tájak közt, ködben és verőfényben, de valahogy időn kívül zajlott: szívbéli barátokra, rapszodikusán fűtött hálókülkékre és nem létező vonatokra emlékszem. Meg rá, akiben valószínűtlenül társult a jószág és a lassúság. Azt mindig sejtettem, hogy a lassú jó; de azt is tudni véltem, hogy a jó unalmas. Pedig Zsille Gábor nem unalmas. Remélem, ez kiderül ebből a napsütötte dialógusból is.

Munkálkodni a kertben

Beszélgetés mindenféle örökségekről Zsille Gáborral

– Köztudomásúlag szerény vagy, ám ha teheted, mégsem felejtet ki az életrajzodból, hogy egy napon születél Arany Jánossal.

– Igen, március másodikán, csak én 1972-ben.

– Költők egymás közt? Vagy inkább misztikus egybeesések, 1:365 arányú valószínűséggel?

– Igen, de az én esetemben Nagyszalonta helyett Budapest a születési hely. Ez már nem annyira költői. Viszont krakkói tartózkodásom idején más egyezésekre is ráleltem. Arany János a *Daliás időkben*, amely a *Toldi szerelme* előtanulmányának is tekinthető, hőstét a Nagy Kázmér király uralkodása alatt lévő Krakkóba küldi. Itt próbálja elcsábítani őt egy Eszter nevű, híresen szépséges zsidó lány a kéjpalotában: a fürdőmedencés, merész aktszobrokkal telepakolt helyszínen játszódó pornográf jelenet némileg árnyalhatja a szemérmes Aranyról kialakított képünket. Ám ugyanígy lengyel vonatkozásai vannak a Zách

Kláráról szóló költeménynek is, hiszen Zách Klára udvarhölgye volt Piast Erzsébet (Elżbieta Łokietkówna) lengyel királyi hercegnőnek, aki Károly Róbert hitveseként lett Magyarország királynéja. Az más kérdés, hogy a valóságban nem is volt csábítás: Arany az egész szerelmi történetet egy utólag gyártott, XVII. századi olasz udvari pletykából merítette. A kiskirály Zách Felicián valójában nem azért támadt karddal Piast Erzsébetre, mert annak Kázmér öccse elcsábította Klárát, hanem egyszerűen azért, mert nem akart adót fizetni Károly Róbertnek.

– Mielőtt belebonyolódnánk a polonisztikába, legyünk túl gyorsan a kötelező kűrökön! A rendszerváltozás pillanatában érettségiztél az Arany János Gimnázium angol tagozatán, majd hét éven át katolikus teológiai tanulmányokat folytattál az Esztergomi Hittudományi Főiskolán, illetve a Szegedi Hittudományi Egyetemen. Voltál másfél évig a Magyar P.E.N. Club

titkára, majd négy éven át szabadúszó krakkói életművész. Nem lettél pap, viszont egyelőre nem nősültél meg, s évek óta az Új Ember katolikus hetilap szerkesztőjeként keresed a kenyered. Fordítasz lengyelből, s nagyobb szünetekkel versesköteteket adsz ki. Azt mondhatnám erre, mint az adomabéli paraszt bácsi a zsiráfra: ilyen állat márpedig nincs. Van ilyen ember?

– A jelek szerint igen, noha én sem szakasztott így terveztem az életemet. Arany Jánossal szólva: „Gondolta a fene!” Eddigi utam egy-egy meglepő fordulatát kénytelen vagyok az isteni gondviselésnek tulajdonítani. Szívesen idézem Pilinszky János gyönyörűséges mondatát: „A tények mögül száműzött Isten időről időre átvérzi a történelem szövetét.”

– Kezdjük az elején, a családi legendáriummal! Miért érzem úgy, hogy fontos számodra, miféle múltba ágyazódsz?

– A múlt firtatása számomra tudatos cselekvés, a lelki alkatom-

*A „lakosságcsere” során kitelepített Zsille és Martiny család a miskolci pályaudvaron.
A kép jobb szélén dédapám, bal szélén, a lépcsőn ülve nagyapám.*

ból fakad. Szeretem dokumentálni az eltűnőfélben lévő dolgokat. Tizennyolc éves voltam, amikor édesapám megbízott egy pozsonyi családfakutató céget, hogy derítse ki a Zsillek múltját. Az ezzel kapcsolatos kutakodás, az előkerült anyag böngészése nekem is nagyszerű időtöltést jelentett. Háromszáz éves anyakönyveket rendeztem, fénymásolatokat készítettem. Ez a kutatás persze azzal is együtt járt, hogy ellátogattam a helyszínekre, ahol a rokonságunk megtelepedett: rengeteget fényképeztem Galántán és másutt.

– *Mire jutottál a nyomozómunka során?*

– Apai ágon afféle hétszilvafás felvidéki nemesi családból származom: a Zsillek büszke nemzetsége a Nyitrához közeli Nemeskajalon fészkelte. Családfa-kutatóim szerint két egyenesági ősöm kerekén 1600-ban kapott kutyabört a Lipót császárnak tett szolgálatokért – szerencsére arról nem készült feljegyzés, hogy mégis miféle szolgálatokról volt szó. Trianont követően, amikor is a történelmi szlovák–magyar barát-

ság új lendületet kapott és hevesen fellángolt, dédapámékat marhavagonba zárva útnak indították a csonka haza felé. E tréfát a mai napig kedélyesen „lakosságcsere-nek” becézik, mintha a felmenőim legalábbis összebeszélhettek volna egy borsodi szlovák famíliával, hogy „idehallgass, Bohumil, cseréljünk házat!” Dédapámék a „két család, egy vagon” akció keretében utaztak, és a vonat egyenesen Miskolcig vitte őket. A Tiszai pályaudvar peronján mindjárt le is fényképezték őket. A fotó ma is megvan egy széljegyzetekkel ellátott albumban: onnan tudom, hogy a Martiny család oldalán utaztak. Dédszüleim mellett ott a három gyerek, közöttük az akkor tizennégy esztendő Lajos nagyapám, aki fickósan üldögél a vagon lépcsőjén; és mindenki öltönyben-nyakendőben, kosztümben, olyan csinosan, mintha éppen színházba indulnának. És az a legfurcsább, hogy a tekintetük bizakodó, már-már derűs: semmi szenvelgés, semmi tragikus póz a hátrahagyott élet romjai miatt.

– *Ez a Felvidékről való lehúzó-dás az én családom számára sem ismeretlen. Voltak idők, hogy nem a politikai terror, hanem a gazdasági kényszer hajtotta délre, a borsodi iparvidékre a családokat.*

– Mindenesetre Lajos nagyapám Diósgyőrött cseperedett, s idővel bányamérnök lett: 1933-tól üzemvezető a borsodi szénmedence bányáinál, később a borsodi bányakerület igazgatója. Amikor az évek múlásával túltengett benne a szépirodalmi ambíció, nem szabott gátat az ihletnek, és 1962-ben megalkotta élete főművét. Esszéjét, amelynek a meglehetősen lírai *Telepítéstervezési gyakorlatunk néhány időszerű feladata mélyművelésű szénbányáinkkal kapcsolatban* címet adta, a *Bányászati és Kohászati Lapok* hasábjain tette közkinccsé. Persze előtte még eltöltött két évet az elvtársak valla-tópincéjében és börtönében, azzal a váddal, hogy ő egy áruhás imperialista ügynök, aki főmérnökként szabotálja a dicsőséges öt éves terv túlteljesítését – mivel a pártköz-pontban hasraütéssel megadott százötven százalék helyett a kitermelés mindössze száztíz százalékosra sikeredett. Az ötvenes évek szolgálatkész miskolci sajtója emiatt igencsak cifrákat írt Zsille főmérnökről.

– *Am a bányaművelés és a virtuális ügynöködsi mellett nyilván jutott ideje egyébre is, különben most nem lehetnél itt Zsille költőként, ezzel a kommunisztikusan kompromittált névvel.*

– Valóban, a nagyapám a harmincas évek végén, Miskolcon feleségül vette Hibbey Albert uramék Katalin nevű lányát. Ez a Hibbey amúgy egy jó kis csinált név: eredetileg Hosztják volt. Hibbey Albert, az én másik déda-

pám egyébként jeles ember volt: a Liptószentmiklóshoz közeli Hibben született (e falunak a templomában nyugszik vitéz Balassa Bálint), de Selmezbányán folytatott tanulmányai végeztével, 1905-ben a diósgyőri vasgyár barnaszénbányáinál helyezkedett el. Hosszú élete végéig Diósgyőrött is maradt, a vasgyár összes bányájának központi igazgatójaként vonulva nyugdíjba. Közben röpké kitérőként létrehozott egy bányatelepet Múcsonyban, amelyet róla kereszteltek el. Jelenleg is Alberttelepnek nevezik, bár ma már Szuhakálló településrésze. Albert dédapám megúszta a börtönt, de csak azért, mert 1939-ben nyugdíjba ment. Az ő fia, Hibbey Barna viszont éppen kellően ifjú volt ahhoz, hogy lecsukják.

– *Ezek szerint már édesapád sem tiszta lappal jött a világra?*

– Apám, Zsille Lajos Ákos 1943-ban született Miskolcon. Kétéves volt, amikor Diósgyőrt a megyeszékhelyhez csatolták. A Földes Ferenc Gimnáziumban érettségizett, azután Pestre került, az ELTE Természettudományi Karára. Ezt Hibbey nagyanyám járta ki Ortutay Gyulánál, akivel egy évben született, s akit még a szegedi egyetemista időkből ismert. Szükség is volt Ortutay korábbi miniszteri kapcsolataira, mert apám – tekintettel nagyapám börtönviselt múltjára – ikszes származásának minősült. Mire apám megszerezte a geológusi diplomáját, nagyszüleim már a fővárosba költöztek, méghozzá az Aranycsapat jobbfedezete, Bozsik Cucu egykori tágas budai lakásába.

Apám néhány évvel később pesti lányt vett nőül, Kunsági Gabriella Líviát, aki hozományként pesti lakást is kapott. Így lettünk mi az öcsémrel tősgyökeres pestiek.

– *Ha jól tudom, kifejezetten ellenzéki légkörben nevelkedtél.*

– Ez egy ilyen családi háttérrel nem is csoda. Nekem olyan apafigura jutott, aki módszeresen nevelt

Világcsavargó anyai nagyapám szüleinek, az 1920-as évek derekán

az ellenzékiségre. Otthon magától értetődőnek számított, hogy minden tisztességes ember utálja a kommunistákat, és a Fradinak szurkol. Apám ezt annyira komolyan vette, hogy még megkereszteltetni is elsősorban politikai okokból kereszteltetett meg, s nem vallási meggyőződésből. Tizenhárom-tizennégy évesen már politikai irodalmat olvastam, javarészt szamizdat kiadásban: a román Ion Mihai Pacepa tábornok *Vörös horizontok* című emlékiratait, Arthur Koestler *Sötétség délben* című remekművét és persze Szolzenyicint. Volt azért terhelt viszony is a családban: a nagyanyámtól örökölt antiszemita irányultság. Talán lázadásból lettem kamaszként filozemita; ez olyan remekül sikerült, hogy az első barátnőm zsidó lány volt.

– *Számos történet kering közszájon örökségeidről, s te azok*

közé tartozol, akik – lévén, hogy egészen más fontos nekik az életben – ezt a tematikát nem száműzik a hermetikusan lezárandó intim-szférába. Mi árulható el ezekről?

– Az örökség mulandó, a mulandóság ellenben örök. Örökölni – hogy kizárólag a finansziális tételekről szóljak – huszonegy évesen kezdtem, édesanyám halálával. Ez az örökség meglehetősen titokzatos. Még hat-hét esztendő elteltével is előkerültek a legkülönbözőbb bankokba invitáló takarékbetétkönyvek, részvények. Ráadásul az 1985-ben elhunyt anyai nagyanyám hagyatéki eljárása a dédnagyanyám hagyatékát is magába foglalta. Nagyanyám után mindennek előtt egy fél drogéria maradt: márkás francia

parfümök széles skálája, csodafiólákba rekesztett csodailatok, valódi leányalom. Ha ezen múlik, akár én magam is azzá válhattam volna, hiszen nem sok fickó mászkált a kertek alján, aki numero kettes Chanel palackból locsolkodott húsvétkor. Nagyanyám persze könnyen felhalmozhatta e gyűjteményt: a nyolcvanas évek legelejéig a Konsumex üzletkötőjeként dolgozott, és ilyen minőségében rendszeresen megfordult külföldön. Méghozzá repülővel, ami egy akkori gyerek számára hihetetlenül izgalmasan hangzott. Hát még az, hogy minden évben ott lehetett a Lipcsei Nemzetközi Vásáron – hiszen szilárd meggyőződésem volt, hogy Lipcse valahol Nyugat-Németországban van.

– *És nem ott?*

– Akkor még nem... Ezekről az útjairól aztán hűségesen hazahord-

ta a reprezentációs keretből kapott játékokat, illetve a vámentes üzletekben vásárolt édességeket. Így történhetett, hogy a borús kádári időkben öcsémmel könyékig turkáltunk a legókockák között, a fürdőszoba csempéin olasz matricák díszeltek, és több fehér Milka-csokoládét ettünk, mint a rózsadombi kádergyerekek. Nyugdíjazását követően nagyanyám parfümös gyűjtőszendélye a szűkös magyar valóság korlátai közé szorult, és valamelyest prózaibb tárgyakra fanyalodott. Ezt főként abból sejtem, hogy a konyhakredencében egy teljes fióknyi üres tejes zacskót hagyott ránk, a Budapesti Tejipari Vállalat plasztik remekeit, egyik oldalukon késsel felvágva, gondosan elmosogva és félbehajtva.

– Ezt ismerem: az ügyesebbek lábtörlőt fontak belőle. S mi a helyzet a dédi hagyatékával?

Öcsémmel a zamárdi nyaraló teraszán, 1977-ben

– A dédnagyanyám után, aki még a tizenkilencedik században született és rendkívül hosszú életet élt, természetesen régiségek maradtak. Ez fölöttébb kedvemre való volt, mivel nagyon szeretem a régi dolgokat. A mives ládikába pakolt kincseket unokája, vagyis anyám helyezte el egy széfben, de ez csak évekkel az ő halála után derült ki, amikor a bank értesítést küldött a bérleti idő lejártáról. Jólesően meglepődtem, mennyire hidegen hagytak a ládikóból előkerülő nemesfém ékszerek: hamar túl is adtam a nekem jutott darabokon. Elsőként azon az arany brosson, amelynek közepén egy gyanús alakzat feszült „Éljen Szálasi!” felirattal, családjunk történetének egy kínosabb epizódját felvillantva.

– Ki volt az a familiából, akit magával ragadott a nyilaskeresztes buzgalom?

– Számtalanszor megpróbáltam magam elé képzelni az ékszer örökül hagyóját, dédnagyanyám második férjét, doktor Szép (eredetileg Schön) Imre zsidó származású pesti ügyvédet, ahogy azzal az izével a zakóján feszít – nyilván a szegényes költői képzeletem tehet róla, hogy még egyszer sem sikerült. Annál nagyobb örömmel tartottam meg az ügyvéd úr 1905-ben, Brüsszelben készült, tökéletesen működő Schaffhausen zsebóráját; nemkülönben két, a harmincas évekből való színházi látcsövet.

– Valahogy mégsem gazdagodtál meg ezekből az örökségekből...

Hathónaposan, anyám karján

– Ami szegény anyám hagyatékát illeti, az az említettekén kívül mindenekelőtt egy budai öröklakásból állt, amit pénzre tettünk, s a rám eső részként egymillió forint ütötte a markomat. 1993-ban ez csinos, de nem elkölthetetlen vagyonnak számított – ahhoz túl sok volt, hogy elherdáljam, ahhoz viszont kevés, hogy valami jelentős vállalkozásba fektessem. Éppen ezért kávéházi üldögélésekre, színházra, ruhákra és könyvekre költöttem.

– Ahogy az egy rendes bohém poétaemberhez illik...

– Az első kedvtelésnek, a szegedi és pesti kávéházazásnak látszólag valóban nem volt túlzottan sok értelme – persze csak utólag nézve. Érdekes, ahogyan elhalványul a kávéház varázsa. Emlékszem, a szegedi Virág Kávéházban olvastam Kosztolányinének a férjéről írott monográfiáját, amelyben azt állítja, hogy harminc-harminckét éves kora után Désiré már nem járt kávéházba, inkább otthon dolgozott. Akkor mélységesen felháborodtam ezen, holott ugyanebben az életkorban jobbára már én is az otthoni íróasztalomnál gubbasztottam.

– *Mi lett a színházi szenvedélyből?*

– A színházat egy időben mértéktelenül habzoltam, és hosszú időre meg is csömörlöttem tőle. 1995 májusában például minden áldott este láttam valamit, miközben gyakorlatilag semmit nem emésztettem meg. A tetejébe ilyen olyan utakon betekintést nyertem a kulisszák mögé is, az pedig cseppet sem volt illő és üdvös.

– *Említetted, hogy fel is öltözködtél az örökségből.*

– A ruhákkal nem csináltam rossz vásárt, hiszen az öltözetem jelenleg is az akkori szerzeményekből áll. Azóta sem belőlem élnek a pesti butikosok. A legbőlcsebb pénzköltési forma mindazonáltal mégis a negyedik, a könyvvásárlás volt, amit soha egyetlen percre nem bántam meg. Kitartó antikvárium és könyvesbolti portyázásokkal egyetlen év leforgása alatt kétezer kötetes házi könyvtárat halmoztam fel, néhány igazán ritka kincssel. Tekintve, hogy a különféle recenziós példányok, illetve íróársaim dedikált újdonságai révén gyűjteményem megbízható egyenletességgel növekszik, mostanság már csak egészen kevés könyvet vásárolok.

– *Azért, mert nem telik rá?*

– Nem csupán azért. Megfigyelésem szerint a jelenlegi árak mellett az olvasásra érdemes könyvújdonságoknak amúgy is csak körülbelül a tizedét vehetjük meg, aminek aztán legfeljebb a harmadát olvassuk el tisztességesen. Vagyis a jó könyvek három százalékát. Na jó, lódtítsuk azt, hogy hatot-hetet! Ami engem illet, ha rám zárnák a lakásajtót és nem engednének ki, amíg az összes könyvemet el nem olvastam, térdig érő szakállal jönnek elő.

– *Ez logikusan hangzik, s nyilván sokan hasonlóképpen gondolják. Szeretjük naprakész polihisztornak mutatni magunkat, hogy ne látszódjunk végtelenül magányosnak a kultúra- és információdömpingben.*

– Lehet, de nekem a könyvek ezzel együtt, ettől függetlenül: élettársaim. Voltaképpen az egész életem közöttük telik.

– *Csakis egy aggregény beszélhet így...*

– Hát igen, be kell vallanom, hogy az ágyam mellett, a padlón, a párnám szélén, az asztalomon, a székemen, a zakóm zsebében, a táskámban, mindenütt ott vannak, kísérnek, nógatnak. Persze nem volt ez mindig így – az *Olvassatok mindennap!* című, többé-kevésbé egyetlen értelmes szocialista jelző le-lepergett ifjonti lelkemről. Az anyai milliósckának köszönhetem, hogy végül – nyugodtan kijelenthetem: most már halálomig – másként lett.

– *Ha úgy vesszük, a materiális örökség a te esetedben példaszerűen alakult át szellemi örökséggé. Egyetértesz ezzel?*

– Ráadásul az eladott budai lakás az anyai örökségnek csupán a kisebbik felét jelentette – a nagyobbik a kert volt. A kert a Balaton déli partján, Zamárdiban terült el, egy jókora telken, két házzal és egy suf-nival. Amikor megörököltük, túlságosan hosszan nem kellett vele barátkoznunk sem nekem, sem az öcsémnek, hiszen születésünk óta minden nyarat egyvégtében ott töltöttünk. Legfeljebb csak furcsa érzés volt hirtelenjében tulajdonosként sétálgatni a gyerekkori vakációk díszletei között. Ugyanakkor kicsit gyanakodva is nézegettem magam a tükörben. Az évek során annyi tulajdonosváltás történt a kör-

nyéken, módszeresen lecserélve gyerekkorunk kedves öregjeit, hogy zsigeri alapon bizalmatlan voltam az új földesurakkal szemben. Persze voltak őstulajdonosok is, akikre még egészen apró gyerekkoromból emlékeztem. Közülük is Kismarty-Lechner Ödönék lettek a legkedvesebbek, a misztikus tartalomra utaló hetedik szomszédaim: az ő mély verandájú villájuk évtizedek óta „településképi jelentőségű” védett épület.

– *Nyilván nem véletlenül...*

– Nem, a házat ugyanis még Ödön bácsi nagyapja, Lechner Ödön tervezte, de csak a húszas évek legvégén építették fel. Ödön bácsi úgy emlékezett, hogy akkoriban a környéken csupán egyetlen nyaraló állt, méghozzá a dédnagyanymé. Kívüle csak fák voltak és szelíd nádas – járda, úttest sehol. A déli part később döbbenetes sebességgel épült ki. Anyám az ötvenes évek elején még térdig érő homokban játszott a mainál körülbelül ötven méterrel kijebb húzódó természetes parton, szedte az akkor még mindennapos kagylót, a jó öreg kecskekörmöt. Azután mániákusan parcellázni kezdték a földterületet, tizenöt-húsz méterenként húzva egy kerítést. Mostanság, ha Kovács úr a hintaágyán fekve bekapcsolja a táskarádióját, a második szomszédja is kényszerűen vele együtt hallgatja azt.

– *Mi lett a sorsa gyerekkori kertnek?*

– A hátsó, a nagyanyám által a hetvenes években építtetett házat a klasszikus „Zimmer frei” módszerrel ki-kiadtuk, nem kevés tapasztalatot gyűjtve. Öcsém az első, dédnagyanyai házban nyaranta csupán egy-két hetet töltött, a legszűkebb baráti körével. Az öröklést követően a nyakamba szakadó nagy sza-

badságot arra használtam, hogy a szó szoros értelmében boldog-boldogtalant, ismerőst és ismeretlent meghívtam oda. Nem ritkán tíz-tizenkét fős társaság tanyázott hetekig a négyszobás, kissé már roskatag házban: komolyzenészek, színészek és teológusok, falusi büfében megismert pultos lányok, lökött diákok. Az együttlét nem mindig volt feltétlenül idilli, különösen az esős napok idején, amikor össze voltunk zárva a szűk verandára. Ennek az időszaknak a legfontosabb tanulsága minden bizonnyal az, hogy vendégségek során a meghívandó személyek összeválogatása is külön tudomány.

– *A múltidőből következtetve a zamárdi azilum már nincsen meg?*

– Öcsém 1998 őszén azzal a bejelentéssel rukkolt elő, hogy megnősül, a zamárdi nyaralót pedig – mint számára kevésbé lényeges birtokot – pénzzé kívánja tenni. Tekintve, hogy fele-fele arányban voltunk tulajdonosok, nekem pedig nem volt annyi készpénzem, hogy kiválthassam az ő részét, csakis egy testvérháború árán mondhattam volna nemet. A rákövetkező év áprilisáig, amíg az öcsém végül vevőt nem kerített, bőséggel jutott időm végig-gondolni, mit is jelent számomra a kert. A kézenfekvő biblikus példán, az elveszített Édenkerten kívül mindenekelőtt a *Candide* búcsúmondatát: „De vár ám a munka a kertben.”

– *Vagyis a kert nem is annyira földrajzilag körülhatárolható, telekkönyvileg leírható objektum?*

– Mindannyian a kertben munkálkodunk, hiszen mindannyian a Jóisten kertjében ülünk. A kert a természet egy körülhatárolt, kiragadott darabja, amely egyszerre éli a maga öntörvényűen sarjadó éle-

tét és hajol az ember tudatos keze alá. A teremtés óta munkáló őserő és civilizáció kettőssége. Ha Mircea Eliade felosztását veszem: a *fanum* és a *profanum*, a szent és a profán hely határvidéke. Isten tudja, a kettő közül talán mégis inkább az első... Akárhogyan is van, az eladás folyamata során, de azt követően is sokáig, hónapokon keresztül az elveszített kertről írtam verseket. Költői túlzással: csaknem egy kötetnyit. Még nagyobb költői túlzással: közöttük egy-két igazán sikerültet, fontosat is. E ciklusnyi költemény is vitathatatlanul az anyai örökség része.

– *Még érdekesebbnek tűnik nagyapai örökséged története – ez segített ugyanis a krakkói kalandhoz, s tett egyfajta ezredfordulós irodalmi kódlovagá...*

– Előbb még az apai örökség hullott az ölembe, 1998 nyarán. Édesapám előre kiadta, hogy lakást vehesse rajta magamnak – szegény, nem sejtette még, hogy két évre rá felzabálja a testét a rák. A ponyvaregényekből ismerős klasszikus, amerikai nagypapa utáni jussolás már 2000-re esett.

– *Erre még visszatérünk, de előbb egy közbevetett kérdés: mi vezetett el ahhoz a felismeréshez, hogy márpedig neked teológiát kell tanulnod?*

– A rajongás és a lázadás. Akkor nyílt meg előttem a létezés szakadéka, s kezdtem komolyan venni a vallást. Előbb civil teológiára jelentkeztem, majd tizenkilenc évesen papnövendék lettem. Hat éven át ebben a minőségemben teltek a napjaim: az első három esztendőben esztergomi, majd ugyanannyi ideig kalocsai egyházmegyésként. Végül két héttel a szentelés előtt költöztem ki a pécsi papneveldeből.

– *Önszántadból?*

– Nem kimondottan... Én kértem a szentelést, az előljárók viszont nem adták meg rá a lehetőséget. Azt hiszem, a sorsomról az a jellemzés döntött, amit a pécsi papnevelő intézet rektora írt rólam – tele rosszindulattal, mi több, valótlanosságokkal.

– *A katolikus egyház eléggé hierarchikus szerveződés, mégis nehezen tudom elképzelni, hogy egy ilyen döntést soha senki ne indokoljon meg.*

– Márpedig hivatalosan nekem soha nem adták írásba – nem hivatalosan főként az irodalmi tevékenységemet ítélték reinitensnek. Tény, hogy akkor már publikáltam verseket a *Magyar Naplóban*, a *Lyukasórában*. Hanem leginkább azt vették rossz néven, amikor második helyezést értem el a *Vigilia* folyóirat esszépályázatán.

– *Katolikusként is mondom: ezzel inkább büszkélkednie kellene az egyháznak. Arról nem is szólva, hogy ma is vannak elismert pap költők...*

– Ez rám nem vonatkozott. 1997 februárjában a pécsi előljárók elbeszélgetésre hívtak, s nekem szegeztek a kérdést: „Ígaz-e, hogy fél évvel korábban a kápolnában Babits- és Pilinszky-verseket olvasott?” Pilinszky igaz, feleltem, hiszen nagyon szeretem a verseit. Mire a pécsi szeminárium rektora a következő stupid kijelentést tette, szó szerint idézem: „Ez nagyon nagy baj, mert a költészetnek nincs helye az Oltáriszentség előtt.” Azóta is sajnálom, hogy akkor döbbenet hallgattam. Azt kellett volna mondanom, hogy legyen szíves, adja ezt nekem írásba, és nyomjon rá egy pecsétet.

– *De hát a Bibliában is ott vannak például a zsoltárok, nem is szólva az Énekek énekéről...*

– Bizonyos papi körökben ez nem számít érvnek. Az esztergomi papnevelő intézet rektora még attól is intett bennünket, hogy Jókait olvassunk, mivel ő egy „protestáns szerző”.

– *Nem engedtek pappá szentelni; de miért nem lehettél civil teológus sem?*

– A civil teológus fogyóeszköz. Nem ismerték el a nyolcvanvalahány vizsgámat, a becsülettel végigtanult hat évet – vissza akartak minősíteni másodévesnek. Ez azt jelentette volna, hogy tíz év alatt szerezhettek diplomát. Ehhez nem volt különösebb kedvem.

– *Vagyis huszonöt évesen újra kellett kezdened az életedet?*

– Lényegében igen. Akkor lettem a Magyar P.E.N. Club titkára, Lackfi Jánossal felesben. Hubay Miklós volt az elnök; elképesztő olvasottsága és memóriája nagy hatással volt rám. Ugyanakkor kissé hirtelen haragú embernek ismertem meg... Titkárként az volt a dolgom, hogy utazásokat szervezek, konferenciákat készítek elő, havonta egyszer irodalmi esteket is tartottunk a Petőfi Irodalmi Múzeum Lotz-termében. Ez a tevékenység beillett egy irodalmi szabadegyetemnek: például Anglia koszorús költőjével, Ted Hugheszal leveleztem Pilinszky-ügyben. A levelezés az olaszokkal, a románokkal és a németekkel is angolul folyt. Azokban a hónapokban kezdtem el műfordítással is foglalkozni: elsőként egy nagyon izgalmas, bár politikailag terhelt múltú román költőnő, Nina Cassian verseit ültettem át egy kétnyelvű kötetből. A P.E.N. Clubból másfél év után jöttem el, még hozzá azért, mert a szervezet anyagilag teljesen ellehetetlenült.

– *S ettől fogva műfordításból éltél?*

– Megjelent ugyan két műfordításkötetem, de 1999 nyarától inkább csak tengtem-lengtem. Folyóiratokban publikáltam, sokfelé, sokfélét.

– *És itt érkezünk el ahhoz a bizonyos nagyapai örökséghez...*

– Fél év sodródás után, decemberben váratlanul jött a hír anyai nagyapám haláláról, akit Kunsági Lászlónak hívtak. Évekkel később emlékverset írtam róla, amely afféle irodalmi slágerré vált, több kiváló színész is előadta, s még díjat is kaptam érte. Mit mondjak, szegény László nagyapám nem volt makulátlan jellem: 1956-ban minden további nélkül faképnél hagyta nagyanyámat és az akkor tízéves lányát, vagyis anyámat. A zöldhatáron keresztül Bécsbe ment, majd tovább, egészen Ausztráliáig, élete alkonyán pedig Floridában telepedett le. Életművész volt: könnyű nőekkel, yachttal, tengerparti luxurvillával, vélhetőleg vastag bankbetéttel. Végül két nappal a halála előtt hirtelen minden vagyonát ráhagyta a szomszédjában lakó ügyvédre, egy volt pesti osztálytársára. Nos, így nem lettem én dollármilliomos.

– *Egyáltalán nem is tartotta a kapcsolatot a Pesten hagyott családdal?*

– Összesen háromszor találkoztunk velünk Budapesten: olyankor a Gellért Szállóba vagy a nagykörüti Royalba kellett hozzá elzarándokolni. E vizitek alkalmával szüleim kézen fogtak engem meg az öcsémet, s elvittek valamelyik szállodába. Ott az előcsarnokban várakoztunk, és miután Mister Kunsági szobájából eltávozott a soros prostituált, mi felmehettünk. A látogatás csúcspontjaként pedig nagyapám megebédeltetett bennünket a szálloda éttermében. Anyám persze mindig fél órán belül erőszakos-

kodni kezdett az örökség miatt – mindhárom alkalommal össze is veszték. Volt, hogy az ételt sem tudtuk rendesen elfogyasztani, előbb el kellett távoznunk.

– *Hogyan lett a kisémmizésből mégis örökség?*

– Három hónappal a nagyanyám halála után kaptunk egy bankétesítést egy nyugdíjszámláról, amiről a leleményes floridai szomszéd, Österreicher ügyvéd úr valahogy megfélemedezett. Öcsém és én fejenként tizenhatezer dollárt kaptunk. Éppen akkortájt ért véget egy hosszabb párkapcsolatom – úgy döntöttem, hogy a váratlanul jött pénzből megvalósítom kamaszkori álmomat, amit egy tizenhat éves koromban tett osztálykirándulás óta dédelgettem magamban: Krakóba költözöm. Négy év alatt sikerült felélnem a floridai örökséget. A pénz albrétre, élelemre és kávéházra ment el – Krakó olyan gazdag élményanyaggal szolgált, hogy a közeli Tarnówba csak a negyedik év vége táján jutottam el. Közben pedig a mindennapi élettől, a kávéházi beszélgetőtársaktól és persze a verseskötetektől megtanultam lengyelül. A nyelvtanuláshoz hatalmas ösztönző erő, ha meg akarod értetni magad azokkal, akiket szeretsz.

– *Ennél azért jobban megtanultad a nyelvet, hiszen időközben jegyzett lengyel műfordító is lettél.*

– Ebben közrejátszott, hogy a lengyelek sok kétnyelvű, lengyel–angol verseskötetet adnak ki, mint ahogy tudatos műfordítói hálózatot is kiépítenek minden világnyelven. Szerintem ez a gyakorlat a Nobel-díjaikban is alaposan közrejátszott. Miközben tehát harmincéves korom körül lubickoltam a krakkói kultúrközegekben, s kávéházakban és dzsesszkoncerte-

ken múltam az időmet, egyúttal a világ is kinyílt a számomra. Ez volt az az időszak, amikor Kovács István volt a krakkói főkonzul, s az ő példája is a műfordítás felé terelt. De szabadúszóként interjúkat is készítettem az *Új Ember* számára: többek között Czesław Miłosz-sal, Andrzej Wajdával, Sławomir Mrożekkel. Az 1996-ban Nobel-díjjal kitüntetett krakkói költővel, Wisława Szymborskával is megismerkedhettem. Miłosz lakásán járva közel kerülhettem későbbi kedvencemhez, Adam Zagajewskihez is. Összesen kilenc műfordításkötet lett e szabad stúdióim terméke – bedolgoztam magam polonistaként. Mindig akad valami feladat: így például II. János Pál pápa több munkáját, színpadi művét is magyarrá fordíthattam.

– *Aztán végük szakadt a krakkói szép napoknak is...*

– Hat éven át „szabadföldök” voltam itthon. Publikálgattam, de csekély jövedelemért: nem telt tévére, mobilra, hűtőszekrényre sem. Végül 2010-ben, a főszerkesztőváltás után lettem belső munkatárs az *Új Embernél*. Egyszerre vagyok a kulturális oldal, a versrovat és a *Mértékadó* című műsorújság szerkesztője – utóbbit két kollégával vetéskörben csinálom. Ez a munka új ablakot nyitott számomra a média, a koncertek felé; kedvenc filmjeimről, dzsesszmuzikusaimról is írhatok. Negyvenéves koromra szemléletformáló lettem, és ez szokatlan élmény.

– *A verseidet inkább olvasni kell, mint elemezni – a költői világlátásod ritka harmóniában van az életeddel. Mégis, van valamiféle arc poeticád?*

– Olyasmi nincs, de egy sajátos alkotói ritmusról beszámolhatok. Ez

nem túl gyors tempó: négy-öt évente jön össze általa egy kötetre való vers. Eddig négy könyv a költői termés: *Kihűlő, északi nyár* (1998), *Elúszik, beköszön* (2002), *Gondolj néha Zalalövőre* (2005), *Amit keresünk* (2009). Nincs költői noteszem, fejbem hordom ki a verset, s egy lendülettel fogalmazom meg. De még akkor sem írom le: hiszen ha elfelejtem, akkor nem is volt fontos. Mióta versrovatvezető lettem, ez a módszer nem bizonyult igazán termékenynek: van, hogy félévente születik egy vers. Azért remélhetőleg továbbra is költő vagyok, csak jelenleg alvó állapotban.

– *Ez az aluszékonyság más műfajokra nyilván nem vonatkozik...*

– Persze, hiszen a munkakörömből adódóan rengeteg publicisztikát, cikket és interjút kell készítenem. Megjelent néhány más jellegetű könyvem is: egy életrajz, egy tanulmánykötet és a krakkói naplóm. A műfordítás szintén apasztja a költői ihletet, bár előfordult a fordítottja is: Adam Zagajewski például mindig továbbgondolásra készített. Legalább tíz verset írtam az ő hatására.

– *Legutóbbi műfordításköteted együtt jegyzed régi krakkói mentoroddal, Kovács Istvánnal. Miért éppen Waclaw Oszejcát szemeltétek ki?*

– A lublini *Akcent* folyóirat főszerkesztője, Bogusław Wróblewski hívta fel rá a figyelmünket. Istvánnal már korábban is fordítottunk közösen, Bohdan Zadurát és másokat. Oszejca jezsuita pap költő, s fölöttébb izgalmas szabad versbeszédet művel. A száznegyven oldalas kötet lényegében életmű-válogatásnak tekinthető.

– *Van egy furcsa kedvtelésed: szabadidődben más költők verseit*

digitalizálsz, viszed be számítógépre. Mire véljük ezt az egészet?

– Egyszerűen úgy gondolom, meg kell becsülni a nálunk idősebb költőket: „az Úristen nagyvonalúságra hív”. Először Kalász Márton huszonöt kötetnyi versét gépeltem be saját kezűleg. Amikor 2007-ben megkapta a Stephanus-díjat, a Szent István Társulat meg kívánt jelentetni tőle egy százötven oldalas válogatást, aminek ez a szövegbevitel volt a feltétele. Ám nem álltam meg a munkával félúton: úgy döntöttem, minden nyomtatásban megjelent versét begépelem. Végül a hetvenedik születésnapjára megjelent a Magyar Napló gondozásában összes verseinek közel hétszáz oldalas kiadása, benne ezeregyszáz vers... Az egész küldetéssel semmi hátsó gondolatom nem volt, csupán gesztusnak szántam, hogy a nyomulás helyett az önzetlenséget hangsúlyozzam. Ebből aztán gyakorlat lett. Felfogásom szerint az irodalom köztársaság: jó, ha a költőket összeköti valami. S ez a valami nem is feltétlenül esztétikai kötelék, hiszen Kalász Márton után Deák László teljes életművét, vagyis hét kötetét is hűségesen begépeltem: ez ötszáz oldalt tesz ki. Sietnem kellett, mielőtt a tüdőrák elvitte volna: végül három héttel a halála előtt készültem el vele, s telefonon még elmondhattam neki, hogy egy válogatást meg is jelentetnek belőle. Mostanság éppen az foglalkoztat, hogy Kántor Péter korai kötetei nincsenek meg elektronikusan.

– *Vagyis a legfontosabb: munkálkodni a kertben?*

– Munkálkodni a kertben.

Csontos János